

МЕДІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА
В МОДЕРНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

УДК 811.161.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2022.44.86-117>

Снитко О. С.

ORCID: 0000-0002-5593-1334

Web of Science ResearcherID: AAT-8186-2020

ScopusID: 57217183703

Гречка С. О.

ORCID: 0000-0002-5795-6068

"БИТВА НАРАТИВІВ"
У СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ УКРАЇНИ

***Анотація.** Статтю присвячено аналізу стратегічних комунікацій у медійному просторі України. Доведено, що стратегічні комунікації як система багатовекторного спілкування із суспільством пов'язані з колом актуальних та соціально важливих проблем, виконують роль найефективнішої технології в організації інформаційного захисту країни в умовах жорсткої гібридної агресії, забезпечують когнітивну опірність держави. У статті проаналізовано типові антиукраїнські наративи, проникнення яких спрямовано на підриг найважливіших політичних орієнтирів країни та зниження когнітивної стійкості українського суспільства, окреслено варіанти цих наративів та особливості їх реалізації. Доведено, що антиукраїнські наративи є типовим продуктом постправди: при їх реалізації на зміну об'єктивності й раціональності на перший план виходять ірраціональність, емоційність, оцінність, експресивність та персуазивність, що пов'язано з хаотизацією картини світу. Розглянуто основні ознаки стратегічних наративів, визначений гранд-нاراتив у системі стратегічних комунікацій, продемонстровано "битву наративів" у медійному просторі України, яка є боротьбою за утвердження тієї чи іншої поведінкової моделі. Доведено, що усі антиукраїнські наративи в своїй основі спрямовані проти ключового українського наративу (або гранд-нاراتиву) – наративу ідентичності, а переважна більшість проукраїнських наративів мають на меті утвердження ідеї існування та розвитку української національної спільноти. Продемонстровано, що виникнення дієвого стратегічного наративу викликає появу контрнاراتиву, який має на меті знецінення впливу попередньої оповіді та її варіантів на*

свідомість і почуття цільової аудиторії. Механізми створення контрнарративу не передбачають симетрії, його мета – перепрограмування позитивного впливу, блокування мотиваційного потенціалу реципієнтів.

Ключові слова: стратегічні комунікації, стратегічний нарратив, варіативність нарративу, контрнарратив та його асиметрична структура, битва нарративів.

Інформація про авторів: Снитко Олена Степанівна – доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри російської філології; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Гречка Станіслав Олександрович – магістр філології; аспірант кафедри російської філології; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: stanislavhrechka@knu.ua ; elenasnytko@ukr.net

Olena S. Snytko

ORCID: 0000-0002-5593-1334

Web of Science ResearcherID: AAT-8186-2020

ScopusID: 57217183703

Stanislav O. Hrechka

ORCID: 0000-0002-5795-6068

"BATTLE OF NARRATIVES" IN UKRAINE'S MODERN MEDIA SPACE

Abstract. *The paper explores strategic communications in Ukraine's media space. Strategic communications as a system of multi-vector interaction with society have proven to be connected with a range of relevant and socially important issues, acting as the most effective technology in building the information defence amid intense hybrid aggression and ensuring the country's cognitive resilience. Typical anti-Ukrainian narratives undermine the main political reference points and affect the society's cognitive stability. The analysis of narrative realizations confirms that anti-Ukrainian narratives belong to post-truth. These narratives reflect the chaotization of world image: irrationality, emotionality, evaluation, expressiveness, and persuasiveness replace objectivity and rationality. The study determines the main features of strategic narratives and establishes the grand narrative in the strategic communications system. The paper claims a "battle of narratives" representing a struggle of different behavioural models exists in Ukraine's media space. All anti-Ukrainian narratives undermine the central Ukrainian narrative (or grand narrative), the identity narrative, while the*

majority of pro-Ukrainian narratives promote the idea of the Ukrainian people as a nation. An effective strategic narrative inevitably engenders a counter-narrative that aims at deconstructing or delegitimizing the previous narrative's (or its variants') effect on the target audience. A counter-narrative creation mechanism does not entail symmetry; its objective is to reprogram the call to action and block the recipients' motivational potential.

Key words: *strategic communications, strategic narrative, narrative variability, counter-narrative and its asymmetric structure, battle of narratives.*

Information about the authors: *Snytko Olena Stepanivna – doctor of philology, professor; head of the Department of Russian Philology; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

Hrechka Stanislav Oleksandrovysh – master of philology; PhD student of the Department of Russian Philology; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: *stanislavhrechka@knu.ua ; elenasnytko@ukr.net*

На початку ХХ ст. вигадані, уявні події, що сприймалися людиною як реальні, – *фантазми*⁵ – вважалися симптомом розладу пам'яті. Мине століття, і такі вимисли стануть невіддільним складником світосприйняття людини і впливатимуть на цілком реальні події та процеси.

Стрімкий технологічний прогрес, поява Інтернету та цифровізація стали інструментом творення нової – доповненої та віртуальної – реальності, яка є органічним елементом сучасної цивілізації. Щодня люди споживають цей сублімат досвіду про події, свідками яких вони не були, про людей, з якими вони не були знайомі, про країни, яких вони не відвідували. А самі люди добровільно стали частиною цієї сконструйованої дійсності.

Складається враження, що людство проживає той досвід, який конструюють і транслюють медіа, а людське життя у ХХІ ст. є конфігурацією випадковостей чи звичайною функцією (роллю) у масовому глобалізованому гранд-нарративі.

Нині спостерігається спричинена кризою реактуалізація категорії "*правда*", що засвідчує відповідність чогось –

---

⁵ Термін увів Теодор Цієн (Theodor Ziehen) у 1906 році.

.....

реальності. Але якщо сама реальність є змодельованою і штучною? Чи існує в ній місце для правди?

У сучасній культурі правда перестала бути догматичною об'єктивністю, вона стала радше результатом усвідомленого вибору індивіда. Водночас семіотично сконструйована реальність стала родючим середовищем, що породжує численні *симулякри*, які імітують своє існування, саму дійсність, та *конкурують за можливість бути правдою*.

Медіатизація та дигіталізація сучасних суспільних, політичних, культурних та інших процесів призвела до появи феномена *постправди*, який Георгій Почепцов осмислює як певний *новітній цивілізаційний щабель людства*, на якому відбувається кардинальна переоцінка ролі інформації, девальвація її цінності й гостроти [16]. На наших очах постав дивний новий світ, де кожен має можливість формувати довкола себе індивідуалізовану інформаційну реальність з відповідною постправдою [Див.: 13].

У XXI столітті цивілізацію охопив *інформаційний консюмеризм*. У цих реаліях інформація стала не більше ніж продуктом щоденного вжитку. До послуг споживачів – сотні й тисячі телеканалів і радіостанцій, кіноіндустрія, стрімінгові платформи, персональні гаджети, соцмережі; – все, що формує в людині інформаційний гедонізм. Революційна технологія Світової мережі для більшості членів соціуму нині стала чимось на зразок супермаркету або торговельного центру.

Щодня людство сприймає дійсність і навколишній світ лише у відблисках *глобального інформаційного потоку*, з якого неможливо вийти, стримати його чи намагатися фільтрувати. У такому ритмі безупинного породження, тиражування й згасання смислів та образів відбувається девальвація правди, а можливість оточити себе індивідуалізованою комфортною семіотичною бульбашкою – зростає в ціні. Людина звикає до реальності, штучно сконструйованої медіа. Замість емпіричного пізнання світу вона перетворюється на глядача масмаркетного конструкту життя.

Завеликий потік інформації й символів притупляє природні властивості людського розуму – критичного сприйняття й оцінки нової інформації. Почасти разом з можливістю індивід втрачає й бажання осмислювати нові події, зокрема й інформаційні.

За таких передумов постправа стає потужним *інформаційним інструментом впливу* на людину, суспільство та навіть глобалізований світ. За допомогою медіа відбувається конструювання комфортної для суспільної свідомості гіперреальності за "необхідними" патернами й моделями.

На зміну об'єктивності й раціональності на перший план суспільного дискурсу виходять ірраціональність, емоційність, оцінність, експресивність та персуазивність. Внаслідок цього індивідуальна й суспільна свідомість хаотизується, а дискурсивний простір стає *полем битви за правду* та середовищем поширення брехні, фейків, а також *симулякрів*.

Безперечно, симулякри набули масового поширення саме у нинішню медіатизовану й віртуалізовану епоху, проте існували вони ще з давніх-давен. Культура, релігія, ідеології й навіть наука неодноразово ставали джерелом утворення й самовідтворення безреферентних семіотичних конструктів. Прикладом "віртуального" образу-симулякру доби Середньовіччя може послужити "*Святий Грааль*", який існував у дискурсивному просторі легенд та фактично не мав референту в об'єктивній дійсності (навіть в легендах відсутнє однозначне потрактування – вважалося, що Грааль – це чаша, камінь або певна дорогоцінність). З історії Російської імперії XVIII століття ми пам'ятаємо про ще один яскравий приклад симулякру – "*Потьомкінські села*", які фактично були декораціями, маскувальним камуфляжем, сконструйовані вздовж маршруту подорожі російської імператриці Катерини II. Декорації міст і сіл серед глухої місцевості були встановленні з метою симуляції процвітаючого Півдня Російської імперії, що мала замаскувати об'єктивну дійсність – бідну та занедбану околицю імперії.

XX ст. багате на знакові приклади потужних ідеологічних симулякрів, які конституювали специфічну семіотичну

.....

реальність для багатомільйонних соціумів та впливали на світовий порядок денний, – це, наприклад, *комунізм, Третій Рейх, арійська нація, інтернаціонал, радянський народ, дружба народів* тощо.

Якщо раніше симулякри інкорпоровалися в нашу реальність через культуру, релігію, історію, ідеологію, то сьогодні, в часи медіатизації та віртуалізації повсякдення, симулякри конституують специфічну гіперреальність, в яку інкорпоровуються люди та об'єкти фізичної реальності.

Українське суспільство переконалося в цьому після подій Революції Гідності, коли вітчизняний і світовий інформаційні простори заповнила безпрецедентна кількість сконструйованих і тиражованих Росією симулякрів. *Київська хунта, українські фашисти, жидобандерівці, розп'ятий хлопчик, вбиті запорізькі снігурі, раби для ветеранів АТО* – це загальновідомі "хрестоматійні" приклади симулякрів, за допомогою яких російська пропаганда намагалася викривити й трансформувати український інформаційний простір та соціальну реальність.

Виклики та ризики епохи постправди, помножені на реалії концієнтальної війни в умовах російської гібридної агресії, безумовно, породжують хаотизацію свідомості українського соціуму та знижують "когнітивну опірність" держави [22, с.26].

Суспільство зіштовхнулося з раніше небаченим типом семіотичної та смислової зброї, який системно й послідовно використовується в гібридній війні проти України. На думку провідних фахівців у сфері інформаційно-психологічних впливів, зокрема В. Горбуліна, використання симулякрів, продуктів постправди мотивовано стратегічним завданням впливу на суспільну свідомість з метою трансформації уявлення про ключові події, процеси та сторони гібридної агресії [5].

Найтиповішими антиукраїнськими наративами, за результатами моніторингу Українського кризового медіа-центру [див.: 7], є такі:

"Україна – це недодержава, держава, яка не відбулася (failed state)"⁶

Напр.:

"Проблема України полягає в тому, що вона намагається утримати поцуплену з СРСР спадщину – територію Української РСР, куди входять прирізані їй за порадами, радянською владою, колонією. (...) У день коли Україна погодиться стати втричі менше, віддати Росії території з російськомовними (вісім областей) віддати Польщі польські чотири області, Угорщини – угорські, Румунії – румунські, Словаччини – словацьку територію, Україна стане щасливою та спокійною українською країною"⁷.

"Україна знаходиться під зовнішнім управлінням, вона є маріонеткою Заходу"

Напр.:

"Депутат "Слуги народу" Нестеренко визнав, що Україна знаходиться під зовнішнім управлінням"⁸.

"Суслов: Україна відчуває проблеми країни, яка знаходиться під зовнішнім управлінням"⁹.

"Усе, що відбувається на Сході України, – це громадянська війна"

Напр.:

"Багато європейців протистояння на Сході України сприймають як громадянську війну між самими українцями, частина яких – повстанці. Себто, мешканці Донбасу (Донецької і Луганської областей), незадоволені існуючим ладом в Україні й її європейськими поглядами на політичне, економічне й

---

⁶ Докладніше про реалізацію цього нарративу див. публікацію С. Гречки: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/8/37.pdf> (дата звернення: 01.05.2022)

⁷ Див.: <http://politikus.ru/articles/92681-eduard-limonov> (дата звернення: 01.05.2022).

⁸ Див.: Телеканал "НАШ", 21.07.21: <https://www.youtube.com/watch?v=NSStFFANj6zk> (дата звернення: 01.05.2022).

⁹ Див.: Телеканал "НАШ", 29.04.20: <https://www.youtube.com/watch?v=kx1TJtqze7s> (дата звернення: 01.05.2022).

соціально-культурне майбутнє. У більшості західноєвропейських країн, як до прикладу в Німеччині, інформацію про протистояння на Сході України подають у телевізійних новинах і газетах як наслідки Євромайдану. Мовляв, народ, який розділений мовним, культурним і геополітичним бар'єрами не може жити мирно"¹⁰.

"В Україні процвітає фашизм"

Напр.:

"В ніч із 24 на 25 червня було скоєно підпал тренувальної бази антифашистського руху "Патріоти – За життя" у Києві, у якому саме тоді перебували люди. Це нагадує неодноразові підпали офісів інших політичних партій і громадських організацій, що здійснювалися учасниками профашистських, націонал-радикальних організацій. Підпал, що стався цієї ночі, безсумнівно, є помстою за принципову позицію організації антифашистського руху "Патріоти – За життя", зокрема за проведену її представниками 22 червня 2021 року акцію, приурочену віроломному початку Великої Вітчизняної війни, під час якої, демонструючи неприйняття фашистської ідеології, що піднімає голову в Україні"¹¹.

"В Україні здійснюється русофобська внутрішня політика"

Напр.:

"Депутат Верховної ради від партії "Опозиційна платформа – За життя" Олег Волошин у суботу, 14 серпня, в ефірі телеканалу News One висловив думку, що русофобія вкорінилася в Україні, і навіть гіпотетичне повернення Криму не змінить настрою багатьох громадян країни"¹².

"За *поверхневого погляду* на українську громадянську війну складається враження, що воюють між собою західна, націоналістична, україномовна Україна та Україна східна,

¹⁰ Див.: <https://ccipu.org/ua/news/protistoyannya-na-shod%D1%96-ukra%D1%97-ni-ne-gromadyansyka-v%D1%96yna> (дата звернення: 01.05.2022).

¹¹ Див.: https://zagittya.com.ua/ua/news/zajavlenija/fashizm_v_ukraine_procvetaet_pri_polnoj_podderzhke_vlasti.html (дата звернення: 01.05.2022).

¹² Див.: <https://iz.ru/1207502/2021-08-15/deputat-verkhovnoi-rady-zaiavil-ob-ukorenenii-rusofobii-na-ukraine> (дата звернення: 01.05.2022).

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

російська. І хоча мовний та регіональний розкол країни має місце, насправді конфлікт набагато глибший і складніший. Державний переворот 2014 р. показав наявність у країні величезної кількості російськомовних русофобів, які у своїй ненависті до Росії та проросійських співгромадян готові часом піти набагато далі за галичанських бандерівців"¹³.

Кожний з типових антиукраїнських нарративів реалізується у сукупності своїх варіантів, які відтворюються з достатньо великою частотністю у певний період часу. Наведемо приклади тиражування варіантів типового нарративу **"Україна знаходиться під зовнішнім управлінням, вона є маріонеткою Заходу"**, які розповсюджувались навесні 2020 року в медіапросторі України. Так, за даними громадських організацій **"Інтерньюз-Україна"** та **UkraineWorld.org**, які відстежують тиражування антизахідних нарративів й публікують регулярні щотижневі та щомісячні звіти, найчастотнішими наприкінці квітня та у травні 2020 року були такі:

У період із 18 по 25 травня 2020 року:

"Україна перебуває під зовнішнім управлінням і має його позбутись";

"США використовують Україну у своїй геополітичній грі";

"Захід контролює українські медіа та готує для них "темники"¹⁴.

У період із 11 по 18 травня 2020 року:

"Закон про банківську діяльність був ухвалений з метою посилення зовнішнього управління";

"Угода про асоціацію між Україною та ЄС є невигідною для України";

"США переписують історію України на Другої світової війни";

"США пролобіювали заборону російських соцмереж"¹⁵.

---

¹³ Див.: <https://www.ritmeurasia.org/news-2019-08-25-fenomen-russkojazychnoj-rusofobii-na-ukraine-44492> (дата звернення: 01.05.2022).

¹⁴ Див.: <https://www.radiosvoboda.org/a/30635484.html> (дата звернення: 01.05.2022).

¹⁵ Див.: <https://www.radiosvoboda.org/a/30620819.html> (дата звернення: 01.05.2022).

У період із 4 по 11 травня 2020 року:

"Захід використовує і "кришує" українських активістів і націоналістів";

"Коронавірусна пандемія – це брехня, що її вигадав Захід, аби заробити на продажі вакцин";

"Коронавірус доводить неефективність ліберальної демократії";

"МВФ обдурич Україну, висуває дедалі більше вимог"¹⁶.

У період із 21 по 27 квітня 2020 року:

"Захід скористався пандемією коронавірусу, відмовив Україні у допомозі";

"Захід стоїть за призначенням Саакашвілі";

"Сорос контролює правоохоронні органи в Україні!"¹⁷

Порівняймо варіанти цього ж нарративу, які поширюються в європейському інформаційному просторі наприкінці січня – початку лютого 2022 року у ситуації безпрецедентного скупчення російських військ біля кордонів України. За даними *EU vs Disinfo* найчастотнішими були такі: **"Захід використовує Україну як інструмент впливу на РФ"** та **"Захід збирається провести операцію "нід прапором" України, щоб спровокувати пряме зіткнення"** (цей варіант нарративу набуває різних форм – від звинувачень Заходу у провокаціях до твердження про те, що західні інструктори строюють "гарячу" точку на кордоні з Росією). За базою *EU vs Disinfo* 40% повідомлень розпропаганди у європейському медіапросторі пов'язані саме з Україною¹⁸.

За висновками фахівців Інституту масової інформації (ІМІ), нарратив про зовнішнє управління Україною тривалий час є одним із найуживаніших (пор., наприклад результати моніторингу у березні, травні, вересні, листопаді 2020 року, а також у січні та квітні 2021 року), тобто йдеться про системну і послідовну дискредитацію співпраці України із західними

¹⁶ Див.: <https://www.radiosvoboda.org/a/30609923.html>

¹⁷ Див.: <https://www.radiosvoboda.org/a/30581224.html>

¹⁸ Див.: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/28/7133230>

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

партнерами з боку проросійських медіа. Докладніше – в інфографіці Інституту масової інформації:¹⁹

Паралельно розгорталися наративи, які по суті спрямовані на дискредитацію США та керівництва країни: наративи *"Кінець легенди демократії США"* (інформаційна кампанія депутата А.Дергача) та *"У Трампа вкрали перемогу на президентських виборах"*. Як повідомляє українська громадська організація *"Детектор медіа"*, реалізація цих наративів в українських медіа та соцмережах була достаньо активною (11,93%)²⁰. Додамо також, що крім наративів, спрямованих на дискредитацію США в очах українського суспільства, розповсюджувались наративи, пов'язані з дискредитацією європейських країн.

Фахівці розрізняють так звані антизахідні та проросійські наративи, які тлумачать події у вигідному для РФ напрямку.

¹⁹ Див.: <https://imi.org.ua/monitorings/dyskredytatsiya-bajdena-ta-ukrayinaynna-u-vijni-antyzahidni-ta-prorosijski-naratyvy-v-ukrayinskyh-i39592>

²⁰ Див.: <https://imi.org.ua/monitorings/dyskredytatsiya-bajdena-ta-ukrayinaynna-u-vijni-antyzahidni-ta-prorosijski-naratyvy-v-ukrayinskyh-i39592>

Серед останніх найпоширенішою категорією є звинувачення України в ескалації військових дій на Сході ("*Україна не виконує Мінські угоди*", "*Україна зриває перемир'я*", "*Українська армія планує наступ*"), а також наратив "*Україна вчиняє репресії*" (мова йде про маніпуляції проти санкцій щодо проросійських політиків та медіа). До речі, саме на ці наративи звернула увагу Е.Джапарова на форумі **Kyiv Stratcom Forum**, підкреслюючи їхню деструктивну роль у світовому інформаційному просторі²¹.

Порівняймо кількісні показники розповсюдження антизахідних та проросійських наративів в Україні (за даними ІМІ)²²:

Період моніторингу: березень, травень, вересень, листопад 2020 року, січень і квітень 2021

ДЕТЕКТОР МІ

До проросійських наративів належать також наративи, пов'язані з дискредитацією чинної української влади, які можна

²¹ Див.: <https://armyinform.com.ua/2021/12/09/yak-strategichni-komunikacziyi-dopomagayut-ukrayini-nalagodyty-mizhnarodnu-spiwpraczyu-z-protydyiyi-vorozhij-dezinformacziyi/> (дата звернення: 01.05.2022).

²² <https://imi.org.ua/monitorings/dyskredytatsiya-bajdena-ta-ukrayina-vynna-u-vijni-antyzahidni-ta-prorosijski-naratyvy-v-ukrayinskyh-i39592> (дата звернення: 01.05.2022).

вважати варіантами типового нарративу *"Україна – це недодержава, держава, яка не відбулася (failed state)"*.

Усі типові нарративи та їх варіанти утворюють єдину ідеологічну змістову матрицю, у якій усі складники поєднуються і здійснюють масований вплив на свідомість людей. Тенденції до спрощення та конкретизації, які притаманні масовій свідомості [12], спричиняють створення певних стереотипів сприйняття необхідної інформації, порівняймо, наприклад, експлуатацію соціальних образів *фашистів, неонацистів, бандерівців, київської хунти, недолугої української влади* тощо, які постійно використовуються російською пропагандою антиукраїнської спрямованості.

Використання номінацій негативного ряду пов'язано з реалізацією технологій *керування сприйняттям та управління супротивником*, тобто відбувається цілком у відповідності до канонів класичної пропаганди та інформаційної війни, які докладно описані фахівцями [17, с. 46-67]. "Створивши негативний образ мішені, – зазначає політолог М. Давидюк, – дуже легко виправдати агресію по відношенню до неї. Адже в самому суспільстві виникає запит на подію, покарання та встановлення справедливості", який формується тією ж владою [6, с. 26].

Антиукраїнські нарративи є типовим продуктом постправди. На думку фахівців Українського кризового медіа-центру, "формування нарративу відбувається не стільки за рахунок фейків (які також у нього входять), скільки шляхом різного роду маніпуляцій, виривання з контексту та – і це основне – підбором і висвітленням інформаційних приводів, які підтримують бажаний нарратив, та ігноруванням подій, що не вписуються у його рамки. Велику роль у цьому відіграє саме дисбаланс між негативом та позитивом: постійне висвітлення та обговорення виключно негативних новин, які цілком можуть бути правдивими, спотворює бачення ситуації глядачем. Факт стає другорядним елементом новини, основним стає бачення наратора" [7, с. 8].

Масовану "атаку" антиукраїнських нарративів у різних ситуаціях протистояння можна спостерігати як інформаційну "прелюдію", психологічну підготовку соціуму до розгортання подальших дій, спрямовану на створення так званої "громадської думки". Аналіз змісту поширюваних нарративів дає змогу прогнозувати подальші реальні дії супротивника.

Про результати моніторингу російських нарративів у європейських медіа

Російська пропаганда, що системно поширюється через підконтрольні та пов'язані з російською владою ресурси, почала активніше поширювати хибні наративи щодо України. Як повідомляє "Європейська правда", про це розповів посадовець Євросоюзу, відповідальний за моніторинг цього питання, що спілкувався з журналістами на умовах анонімності. Представник ЄС наголосив, що Росія, за їхніми спостереженнями намагається вплинути на суспільну думку також у ЄС, при цьому впадає в очі те, що РФ виправдовує можливі дії проти України. "Ми бачимо зростання кількості маніпулятивних повідомлень, дезінформації", – пояснив він.

"Ми бачимо потенційне виправдання наступних кроків РФ – це те, що ми бачили у 2014 році перед анексією РФ... Йдеться, зокрема, про прославляння військових", – розповів посадовець, додавши, що аналітики ЄС бачать це як чіткий тренд.

"Інтенсифікація повідомлень РФ у вигляді координованих дій почалася з листопада. Також ми бачили певне поживлення навесні минулого року (коли також відбувалося скупчення військ біля кордону України)", – додав інший представник ЄС²³.

Продукція постправди фактично стала недефективним знаряддям у боротьбі символів і номінацій, трансформації ментальної карти індивідів і суспільства, а також у формуванні ірреальних нарративів та інтерпретаційних патернів.

Масштаб можливих наслідків від масового застосування постправди є надзвичайно загрозливим. І в цьому контексті мова йде не стільки про фрагментацію, деформацію об'єктивної

²³ Див.: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/28/7133230/> (дата звернення: 01.05.2022).

реальності, її підміну чи симуляцію. Питання значно глибше: на наше глобалізоване суспільство з великою ймовірністю очікує психічно-когнітивна дисфункція ідентифікації та сприйняття реальності як такої.

Антиукраїнський вимір російської пропагандистської індустрії передбачає руйнування державності нашої країни, укріплення проросійських, проімперських поведінкових моделей, знецінення демократичних настанов громадян та їх проєвропейської та прозахідної орієнтації. Ось чому надважливим є створення системи заходів протидії в інформаційному просторі України, яка має розроблятися експертами і спиратися на затвержену на державному рівні концепцію. На питання "Чи має бути ця концепція контрпропагандистською?" експерти зазвичай дають негативну відповідь, адже контрпропаганда базується на тих же принципах, що й пропаганда, тобто передбачає певний інформаційний тиск на реципієнта. Контрпропаганда передбачає дії у відповідь, у найкращому варіанті вона зазвичай є аргументованою критикою того, що здійснюється супротивником, а реактивна позиція, як відомо, "є помилковою", викривання симулякрів замість створення власного наративу так чи інакше обмежує доступ до інформації. Робота медіа в режимі контрпропаганди практично нівелюватиме довіру до українських ЗМІ, бо не передбачатиме об'єктивне висвітлення подій.

Саме тому нагальною потребою українського суспільства стала побудова системи стратегічних комунікацій (передусім держави та українського суспільства та України із зовнішнім світом), які спрямовані на підвищення когнітивної стійкості українського суспільства та забезпечення позитивного сприйняття України у світі. Від початку російської агресії українське суспільство пройшло складний і майже стихійний шлях щодо організації протидії інформаційним впливам. Безконтрольність інформаційного простору, серед іншого, на думку фахівців, "стала причиною втрати цілісності держави та неоголошеної війни на її Сході" [2, с. 4], адже інформаційна

політика країни в попередні роки була спрямована не на захист національних інтересів, а на "просування інтересів правлячих еліт та фінансово-промислових груп" [Там само]. У перші роки російської агресії розпізнавання фейкової інформації в контексті зростання громадянської свідомості та медіаграмотності людей, використання так званих карнавальних форм інформаційного впливу, які стихійно виникали в медіапросторі України, були лише першими кроками побудови системи інформаційного захисту [20].

В.П.Горбулін про наслідки агресії РФ проти України

Усі нинішні рефлексії відносяться скоріше до етапу важкого й болісного визнання простого факту: ми не були готові ні до агресії, ні тим більше до її наслідків. Ми бачили, як ворог реалізує свої задуми, як консолідує зусилля і застосовує весь накопичений деструктивний ресурс, і при цьому допустили те, що сталося. Більше того – ми, швидше за все, тактично програли цю фазу агресії: світовий порядок справді було зруйновано. Це слід прийняти і думати про те, як не програли війну загалом. Адже ставка в цій війні – життя демократичної моделі як такої²⁴.

Події, що стрімко відбувалися з кінця 2013 року, а особливо у 2014 році, примусили українську владу переглянути вектори захисту української державності, визнавши інформаційний напрямок одним із домінантних, значущість та важливість якого необхідно оцінювати на одному рівні з функціонуванням силових інституцій сектору безпеки України. Просування українського суспільства на шляху розбудови системи інформаційного захисту країни визначалося такими знаковими документами, як "Стратегія сталого розвитку "Україна-2020" (12 січня 2015 року): 6 запропонованих у цьому документі реформ були пов'язані саме з інформаційною політикою країни); оновлена "Стратегія національної безпеки" (26 травня 2015), "Доктрина інформаційної безпеки" (25 лютого 2017 року),

²⁴ Див.: <https://dt.ua/internal/yakiy-feniks-naroditsya-zi-zgarischa-svitovoyi-gibridnoyi-viyini-259112.html> (дата звернення: 01.05.2022).

"Стратегія інформаційної безпеки" (введено в дію 28 грудня 2021 року) та ін.

Стратегічні комунікації визначаються як "система інформаційного багатовекторного спілкування з суспільством, яка пов'язана з колом актуальних та соціально важливих тем і забезпечується різними засобами масової комунікації на підтримку національних цілей" [20, с. 99]. Мета стратегічних комунікацій – "здійснення впливу на людину і соціум з опорою на принципи свободи слова та спонукання до самостійного прийняття рішень, актуалізація уваги суспільства на соціально значущих проблемах та шляхах їх розв'язання" [20, с. 99]. У "Доктрині інформаційної безпеки", яку було затверджено у 2017 році, надається таке визначення поняття стратегічних комунікацій, а саме: "скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави"²⁵.

Використання принципів стратегічних комунікацій як інструментарію для роботи з громадською думкою у діяльності державних інститутів, у політиці та бізнесі – досить поширене явище сьогодення. Як стверджує Г. Почепцов, "сьогоднішні уряди, президенти і бізнес набагато залежніші від громадської думки, ніж це було раніше. Це викликає до життя нові типи інструментарію, які спрямовані на роботу з громадською думкою, оскільки без опори на громадську думку не існує можливості руху вперед. Провідні країни світу (США або Великобританія, наприклад) мають більші можливості у роботі в інформаційному і віртуальному просторах. Політичні, економічні та військові перемоги куються і відбуваються не тільки в фізичному просторі, а й у свідомості людей, тому перехід до нового інструментарію неминучий. І цей перехід вже зроблений рядом країн. ... це головний інструментарій будь-якого демократичної держави, оскільки засоби примусу в ній не

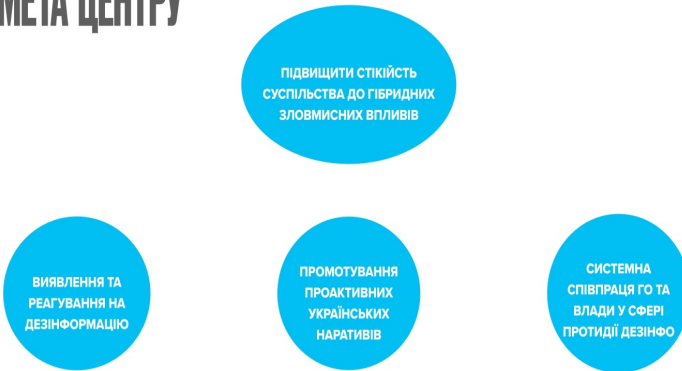
---

²⁵ Див.: <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374> (дата звернення: 01.05.2022).

виконують тієї ролі в державному управлінні, як це має місце в тоталітарних країнах" [19, с.2].

Про необхідність розробки цілісної інформаційної стратегії та системний загальний медіаплан подачі інформації на державному рівні писали достатньо. У березні 2021 року було офіційно оголошено про створення Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки України. Нещодавно на сторінках українського інтернет-видання "Детектор медіа" було розміщено основну інформацію про його діяльність: насамперед – про напрямки роботи та особливості регулювання стратегічними комунікаціями в Україні та за її межами. Докладніше – у інфографіці²⁶:

МЕТА ЦЕНТРУ

Незважаючи на важливі кроки у розбудові стратегічних комунікацій в Україні, розробці доктрини стратегічних комунікацій органів державного управління (МЗС, Міноборони), наявності позитивного досвіду проведення інформаційних

²⁶ <https://detector.media/infospace/article/186524/2021-03-31-napryamy-ta-pryntsypy-roboty-tsentr-strategichnykh-komunikatsiy-ta-informatsynoi-bezpeky-prezentatsiya>

кампаній (наприклад, інформаційна підтримка створення Православної церкви України- 2018-2019 рр.), не можна не погодитись з експертами Національного інституту стратегічних досліджень у тому, що сьогодні не достатньо опрацьованими залишаються питання формування та використання стратегічних наративів як ключового контентного елементу інформаційної діяльності держави та їх просування в цільових аудиторіях (внутрішніх та зовнішніх), визначення гранд-нарративу, який є основою ідеологічної матриці інформаційної діяльності²⁷.

Дійсно, найголовнішим інструментом у здійсненні стратегічних комунікацій є так звані стратегічні наративи. Це сюжетна лінія, макророзповідь про певні події різних часових категорій, сприймаючи яку можна зрозуміти шляхи та причини виникнення певної соціально значущої ситуації та перспективи її розвитку (А.Баровська, В.Дубов). Стратегічний нарратив звертається не стільки до логіки, скільки до емоцій, уявлень, цінностей, до архетипів культури, міфів, історичних аналогій [3, с.174]. Він спрямований на певні цільові аудиторії і дозволяє зрозуміти значущість подій, які відбуваються.

Важливим питанням щодо розгортання стратегічних комунікацій в Україні є усвідомлення змісту та характеру гранд-нарративу, який має бути основою ідеологічної матриці держави. На наш погляд, ним в системі стратегічних комунікацій в Україні має бути нарратив ідентичності. Цей нарратив описує фундаментальні ознаки та цінності самотньої та унікальної української нації, яка виборолала и захищає свою державність у європейському політичному просторі. Статус цього грант-нарративу обумовлений як історичним минулим України (відсутністю державності на багатьох етапах розвитку етносу), так і напруженим сьогоденням, пов'язаним з агресією РФ та світовою гібридною війною, а також – омріяним майбутнім українського соціуму – входженням до європейської спільноти. За своїм змістом він "перекриває" практично усі

---

²⁷ Див.: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/strategichniy-narativ-do-problemi-realizacii-sutnisnoi#:~:text=%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0> (дата звернення: 01.05.2022).

.....

ключові антиукраїнські наративи, які розповсюджуються як країною-агресором, так і проросійськими медіа в Україні, забезпечуючи когнітивну опірність суспільства в умовах інформаційно-психологічного протистояння. Про розгортання цього гранд-нарративу в Україні та його варіанти і відтворюваність – див. докладно: [20].

Розмірковуючи про зміст українського гранд-нарративу, Я. Верменич [4] посилається на продуктивну думку С. Плохія, який сприймає історію України (відповідно – українського етносу) як цивілізаційний й культурний кордон, що збагачує історію Європи [14, с. 5].

У контексті жорсткої гібридної війни, яку розв'язано проти українського суспільства, проти української незалежності та державності, дуже гостро стоїть питання про зміст та вектори стратегічних комунікацій як з українським суспільством, з громадянами України, які проживають на непідконтрольних територіях, так і зі світовою громадськістю.

Д. Золотухін, відомий фахівець з інформаційної політики, спираючись на свій практичний досвід у розбудові стратегічних комунікацій в Україні, зазначає, що українські стратегічні наративи мають з'являтися не як інструмент діяльності державних органів, а як результат роботи експертного середовища шляхом тестування багатьох різноманітних ідей. (Зазначимо, що саме тому розбудова Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки України видається дуже важливим кроком, як і підготовка кваліфікованих кадрів відповідного профілю). Зрозуміло, що дослідник підкреслює суто демократичний шлях формування системи стратегічних нарративів у вільному суспільстві, проте, на наш погляд, не можна відмовляти й органам державного управління реалізовувати свою концепцію комунікаційної діяльності в українському громадському житті, адже успіх стратегічних комунікацій залежить від скоординованої роботи усіх громадських організацій, відомств, задіяних у процесі структуризації інформаційного простору країни. Слушним видається також висновок Д. Золотухіна про те, що в основу

українських стратегічних нарративів має бути закладена *ідея перемоги, яку "неможливо здобути без вирішальної битви"*²⁸. З цим узагальненням корелює висновок аналітиків з експертної групи, що вивчала медійний нарратив в європейських ЗМІ: "позитивні нарративи – єдиний спосіб протистояти пропаганді" [23].

Висновки українських експертів з медійних комунікацій

"Позитивні нарративи – це єдиний продуктивний спосіб протистояти російській пропаганді. Дуже часто комунікації України назовні фреймляться тим, що робить Росія. Ми завжди в реактивній позиції – людей, які виправдовуються, держави, яка спростовує, яка заперечує. А в сучасному інформаційному полі те, що сказане першим, дуже часто має більшу силу, ніж те, що сказане у відповідь на це. Тому треба не тільки відповідати, спростовувати, заперечувати, а пропонувати той контент про Україну, ті нарративи й історії, які дають альтернативну рамку", – наголошує Володимир Шейко. Керівниця Групи аналізу гібридних загроз Українського кризового медіа-центру Любов Цибульська навила приклад Естонії, яка заявила про себе, як про ІТ-країну²⁹.

Яскравим прикладом стратегічного нарративу, який відповідає визначеним ознакам, можна вважати історію про непереможних українських вояків – захисників Донецького аеропорту – Кіборгів.

Див. ілюстрацію:

У неділю, 16 січня, в Україні відзначається День пам'яті захисників Донецького аеропорту. Всеукраїнський день пам'яті захисників Донецького аеропорту було встановлено за ініціативою українських воїнів, які 242 дні боронили цей стратегічний об'єкт. За стійкість, безстрашність і непереможність українських захисників Донецького аеропорту

---

²⁸ Див.: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2620105-ukrainskij-strategicnij-narativ-matcastina.html> (дата звернення: 01.05.2022).

²⁹ Див.: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/media/pozytyvni-naratyvy-yedynyuy-sposib-protystoyaty-propagandi> (дата звернення: 01.05.2022).

назвали "кіборгами", а форпост українських кіборгів став символом української мужності, оплотом українського духу.

Оборона Донецького аеропорту тривала 242 дні: з 26 травня 2014 року по 22 січня 2015 року. Весь цей час українські військові, добровольці, медики й волонтери протистояли навалі російсько-окупаційних військ та проросійським бойовикам, зятато відстоюючи малесенький клаптик української землі³⁰.

Цей наратив активно трансливався та транлюється світовими ЗМІ, див., наприклад, матеріал BBC News³¹.

Стратегічні комунікації – це не тільки і не стільки розпізнавання дезінформації, це не симетрична відповідь антиукраїнським наративам, це передусім вміння формувати та розповсюджувати такі сюжети та історії, які б не тільки активно "перекривали" деструктивні впливи супротивника, але й створювали альтернативну "рамку", тобто розповідали про сильну духом Україну, яка гідно долає труднощі та перешкоди. Як приклад можна навести наративи, які наразі широко розповсюджуються в інформаційному просторі України та світу: ***"У ситуації безпрецедентної небезпеки українці демонструють гідність, високий моральний дух і збираються дати відсіч агресору", "Українське військо демонструє високий моральний дух і налаштоване на рішучу відсіч спробам Росії встановити диктатуру в Україні"***. Приклади:

5 лютого харків'яни вийшли на Марш єдності, мета якого – продемонструвати, що Харків – це Україна. Як повідомляє кореспондент Радіо Свобода, близько п'яти тисяч містян пройшлися центральною вулицею міста. "Кажуть, що Харків здамо! Ми – Україна, ми тут народилися, тут діти наші живуть. Ми не будемо тікати. Ми тут будемо будувати Європу", –

³⁰ Див.: https://zaxid.net/v_ukrayini_den_pamyati_zahisnikiv_donetskogo_aeroportu_n1533956 (дата звернення: 01.05.2022).

³¹ https://www.bbc.com/russian/international/2014/10/141031_ukraine_donetsk_cyborgs (дата звернення: 01.05.2022).

прокоментувала Радіо Свобода свою участь у марші волонтерка Марина Ворона³².

**Війна на порозі, українці битимуться з "диктатурою"
– західні ЗМІ**

Захід продовжує дипломатичні зусилля, аби зменшити напруги у відносинах із Росією та уникнути нової війни в Європі, пишуть американські й британські ЗМІ.

Водночас західна преса звертає увагу на високий моральний дух в українському війську, яке хоч і не надто добре озброєне, але налаштоване на рішучу відсіч спробам Росії встановити "диктатуру" в Україні³³.

Фрагмент статті Д.Лубківського "Чому Путін уже програв в Україні" як приклад реалізації наративу про намір українців чинити опір агресору

Ескалація військової присутності Росії на наших кордонах об'єднала українців і посилила почуття національної солідарності. Масовий флешмоб, який поширюється соціальними мережами, де українці демонструють національний прапор, – яскраво показав зростаючу готовність захищати державу. Президент Росії Володимир Путін може перетнути наш кордон, завдавши великого болю, але він не зможе втримати загарбане. Навпаки, 45% українців готові зі зброєю в руках захищати державу, про що свідчить опитування, проведене в лютому. Це безпрецедентні цифри, які перевищують ті, що були в 2014-15 роках, коли Росія розпочала війну проти України, захопивши Крим³⁴.

Сучасний інформаційний простір – це сфера "битви наративів". Виникнення дієвого стратегічного наративу викликає появу контрнاراتиву, який має на меті знецінення

---

³² Див.: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kharkiv-marsh-yednosti/31688103.html> (дата звернення: 01.05.2022).

³³ Див.: <https://www.bbc.com/ukrainian/press-review-60061959> (дата звернення: 01.05.2022).

³⁴ Див.: <https://nationalinterest.org/feature/why-putin-has-already-lost-ukraine-200400> (дата звернення: 01.05.2022).

впливу попередньої оповіді та її варіантів на свідомість та почуття цільової аудиторії. Механізми створення контрнарративу не передбачають симетрії, його мета – перепрограмування позивного впливу, блокування мотиваційного потенціалу реципієнтів. Так, як реакція на широко розповсюджені стратегічні нарративи *"У ситуації безпрецедентної небезпеки Українці демонструють гідність, високий моральний дух і збираються дати відсіч агресору"*, *"Українське військо демонструє високий моральний дух і налаштоване на рішучу відсіч спробам Росії встановити диктатуру в Україні"* досить швидко вкидається контрнарратив – залякування (та його варіанти), який замість гордості та піднесення має викликати почуття зневіри та страху. І робиться це не від імені очільників РФ, але за їхнім безпосереднім режисерським планом. В інтерв'ю одіозному російському пропагандисту В.Соловйову, яке масово тиражується різними ЗМІ, О.Лукашенко заявляє, що *Україна не зможе успішно протистояти військам Росії та Білорусі, а трохи згодом декларує кроки економічного придушення України:*

Лукашенко заявив, що війна з Україною тривала б "максимум 3-4 дні"

"Україна ніколи з нами не воюватиме: ця війна триватиме максимум три-чотири дні. Там не буде кому проти нас воювати.

Ті, кого там показують із цими дерев'яними автоматами, як вони тренуються... Так ми зараз вийдемо з тобою до сусідньої зали, знімемо на мобільний телефон тренування це і покажемо... І як тільки трохи запахло, Володя Зеленський одразу трухнув".

"ОДКБ що показало – поки вони там розгорнуться і перешлють сюди якісь війська, **ми вже стоятимемо біля Ла-Маншу**. Вони це знають", – сказав він.

"У Європі буде простіше. Вони що, цього не бачать? Вони розуміють, що безперспективно з нами воювати, насамперед з

Росією. Ми не говоримо про ядерну якусь та іншу зброю. Але нас краще не чіпати. Нас не чіпайте", – заявив Лукашенко³⁵.

Заяви Лукашенка про економічну війну з Україною

Самопроголошений президент Білорусі Олександр Лукашенко заявив, що у випадку ескалації конфлікту між Києвом і Москвою Білорусь припинить постачання палива і електроенергії в Україну.

"Якщо ви (Україна – ред.) зіткнетеся з Росією, ми будемо не з вами. Ми відріжемо всякі поставки не тільки ПММ (паливно-мастильні матеріали – ред.), з Росією разом і електрику", – заявив Лукашенко³⁶.

Буквально за кілька днів очільником РФ на найвищому дипломатичному рівні запускається наратив **згвалтування України**, який за змістом, за формою та контекстом вживання цитованої Путіним фрази шокує світову громадськість.

У Білому домі відреагували на заяву Путіна щодо України

У Білому домі прокоментували слова президента Росії Володимира Путіна "Подобається не подобається – терпи, моя красуне. Виконувати треба!", які були адресовані Україні і стосувалися Мінських угод. Так, на запитання щодо фрази Путіна, яку багато російськомовних громадян сприйняли "як жарт про згвалтування", речниця Білого дому **Джен Псакі, заявила**, що будь-який жарт про згвалтування **викличе обурення** у всіх в американському уряді. "Ми ніколи не стримували занепокоєння щодо неправдивості деяких заяв, що виходять з вуст президента Путіна та представників російського

---

³⁵ Див.: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/5/7322977/> (дата звернення: 01.05.2022).

³⁶ Див.: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/7/7323158/> (дата звернення: 01.05.2022).

керівництва, а також войовничої риторики, що виходить із їхніх ротів", – зазначила вона³⁷.

Мета наративів-заялювань зрозуміла: вони здійснюють деструктивний вплив на свідомість та емоції людей, змінюють психоемоційний стан цільової аудиторії, відкривають шлюзи для маніпуляції, для дестабілізації країни, для зміни поведінкових моделей українського соціуму. Зрештою, "битва" наративів це і є боротьба за утвердження тієї чи іншої поведінкової моделі. Супротивник обрав за основу жорстке інформаційно-психологічне простистояння (гібридну війну, консцієнтальну війну), "щоб змінити поведінку людей і підштовхнути українців до вибору між захистом своєї держави або потуранням агресору"; це конфлікт людських поведінкових уподобань [15, с. 168].

В історії України так зване "упокорення" нації відбувалося різними шляхами – "вогнем і мечем", шляхом фізичного знищення найкращих представників народу – носіїв духовних цінностей, шляхом голодомору, шляхом руйнування духовних святинь та церкви. Зараз руйнування української ідентичності є об'єктом гібридної війни. Саме тому усі антиукраїнські наративи в основі своїй спрямовані проти ключового українського наративу (або гранд-наративу) – наративу ідентичності, а переважна більшість проукраїнських наративів мають на меті утвердження ідеї існування та розвитку української державності. У своїх статті для американського видання *The National Interest* Д.Лубківській зазначає: "Українці відкинули "російську ідею" – ревізійністську концепцію, яку Путін намагається нав'язати своїм сусідам. "Ви – росіяни, не українці", – написав Путін в липні 2021 року в статті, яка в багатьох на Заході викликала іронію і сміх. Ревізіонізм Путіна відкидає українську ідентичність і державність. Головна теза статті проста: Україна повинна назавжди залишитися васалом Росії. Втім, сам факт, що Путін не може знайти жодного іншого

³⁷ Див.: <https://tsn.ua/politika/terpi-moya-krasune-u-bilomu-domi-vidreaguvali-na-zayavu-putina-na-adresu-ukrayini-1973602.html> (дата звернення: 01.05.2022).

рішення для відносин з Україною, ніж погроза зброєю, – це провал "російської ідеї". Тим часом, світ відкриває Україну та її національну ідентичність. Ще ніколи досі в українській історії Захід так одностайно не боровся за нашу державу. Повернення України до світової історії та гідного місця в Європі – це один з найбільших страхів російських царів, радянських диктаторів і сьогоdnішнього керівництва Росії, бо змушує до майже непосильної справи – реформування їх власної країни"³⁸.

Відомий американський дипломат Курт Волкер про українську ідентичність

"Після останнього вторгнення Росії в 2014 році та захоплення Криму українська національна ідентичність вигартувалася у горнилі самооборони. Українці знають, хто вони, ким вони не є, і готові воювати. На поглинання Росією вони не погодяться. Молоді люди сповнені рішучості будувати прозахідну, демократичну та європейську Україну. (Опитування громадської думки минулого місяця показало, що 67% українців зараз виступають за членство в Європейському Союзі, а 59% хочуть членства в НАТО.) Вони уособлюють майбутнє України, і Росія не може цього змінити. Російський народ не керує своєю державою: він підданий. Але український народ контролює свою владу: українці – громадяни. Це фундаментальне розуміння – що народ обирає собі владу, а не влада формує собі підданих, – глибоко вкорінена в Україні сьогодні. Це розуміння не зруйнуєш іноземним – тобто російським – військовим завоюванням. Це ідеал, у який вірять і росіяни, але вони безсилі втілити його в життя"³⁹.

Стратегічні комунікації – одна з найдієвіших форм інформаційної безпеки країни та один із найефективніших способів забезпечення когнітивної опірності держави (здатності протистояти викликам, гібридним атакам). Система стратегічних комунікацій передбачає розвиток стратегічних

---

³⁸ Див.: <https://nationalinterest.org/feature/why-putin-has-already-lost-ukraine-200400> (дата звернення: 01.05.2022).

³⁹ Див.: <https://nv.ua/ukr/opinion/recommends/zagroza-napadu-rf-chomu-ukrajini-pegemozhe-novini-ukrajini-50213189.html> (дата звернення: 01.05.2022).

нарративів, спрямованих на формування поведінкових моделей представників тих чи інших цільових аудиторій в умовах жорсткого інформаційного протистояння. Стратегічні нарративи реалізуються у певній кількості своїх варіантів, яким притаманна тематична і концептуальна єдність. Стратегічні нарративи пропонують людині осмислити і прийняти певний вектор діяльності, демонструють алгоритм розв'язання проблеми. Саме цим і пояснюється їх важлива роль в організації інформаційного захисту України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баровська А. Стратегічні комунікації як механізм протидії російській пропаганді: досвід НАТО. *Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії : аналіт. доп.* / за заг. ред. А. Баровської. Київ : НІСД, 2016. С. 69-81.
2. Бондаренко С.В. Інформаційний напрям політичного захисту національних інтересів держави : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук : 23.00.02. Вінниця, 2017. 245 с.
3. Богданов С.В. Проблемы формирования стратегического нарратива БРИКС. *Вестник международных организаций*. 2019. Т.14, № 2. С. 173-190.
4. Верменич Я.В. Локально-регіональні рівні вітчизняного нарративу. *Український історичний журнал*. №5 (2013). С. 4-23.
5. Горбулін В.П. "Гібридна війна" як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*. № 4 (33). С. 5-12.
6. Давидюк М. Як працює путінська пропаганда. Київ : Смолоскип, 2016. 200 с.
7. Динаміка російських нарративів про Україну та їх експорт в український медіапростір. 2021. [Електр. ресурс]. URL: <https://drive.google.com/file/d/15S3n--3ZgyPTNanoCLBUq9XuUN4BebtN/view> (дата звернення: 01.05.2022).
8. Дискредитація Байдена та "Україна винна у війні". Антизахідні та проросійські нарративи в українських онлайн-медіа у 2020-2021 роках. 2021. [Електр. ресурс]. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/dyskredytatsiya-bajdena-ta-ukrayina-vynna-u-vijni-antyzahidni-ta-prorosijski-naratyvu-v-ukrayinskyh-i39592> (дата звернення: 01.05.2022)
9. Доктрина зі стратегічних комунікацій. Навчально-науковий центр стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони. [Електр. ресурс]. URL: <https://stratcom.nuou.org.ua/>

wp-content/uploads/2020/10/Доктрина-зі-стратегічних-комунікацій.pdf
(дата звернення: 01.05.2022)

10. Дубов Д. В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети*. 2016. Серія : Політика. № 4 С. 9-23.

11. Комунікаційна стратегія Міністерства закордонних справ України [Електр. ресурс]. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/communication-strategy.pdf> (дата звернення: 01.05.2022)

12. Лебон Г. Психология народов и масс. Минск: Харвест, 2000.

13. Макінтайр Л. Постправа. Київ : ArtHuss, 2021. 207 с.

14. Плохій С. Якої історії потребує сучасна Україна? *Український історичний журнал*. 2013. №3. С.4-12.

15. Покальчук О. Палаюча "житниця Європи": причини, розвиток та наслідки російської інформаційної війни в Україні. *Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця*. Київ, 2021. С.166-189.

16. Почепцов Г. Постправа как новый виток развития цивилизации. [Електр. ресурс]. URL: <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/22902/2019-05-19-postpravda-kak-novyi-vitok-razvitiya-tsivilizatsii/> (дата звернення: 01.05.2022)

17. Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття. Київ, Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2017. 257 с.

18. Почепцов Г. Стратегические коммуникации в условиях информационного противоборства. [Електр. ресурс]. URL: <https://psyfactor.org/psyops/infowar39.htm> (дата звернення: 01.05.2022)

19. Почепцов Г. Стратегические коммуникации: стратегические коммуникации в политике, бизнесе и государственном управлении. Київ : Альтерпрес, 2008. 216 с.

20. Снитко О. С. Стратегічні наративи у системі механізмів протидії інформаційним впливам. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2020. Вип. 40. С. 99-118.

21. "Стратегічний наратив": до проблеми реалізації сутнісної складової стратегічних комунікацій в Україні". Аналітична записка. [Електр. ресурс]. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyini-strategii/strategichniy-narativ-do-problemi-realizacii-sutnisnoi> (дата звернення: 01.05.2022)

22. Яворська Г. М. Динаміка наративів (до проблеми когнітивної опірності медійного простору). *Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця*. Київ, 2021. С. 26-38.

23. Як стратегічні комунікації допомагають Україні налагодити міжнародну співпрацю з протидії ворожій дезінформації. [Електр. ресурс]. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/12/09/yak-strategichni->

komunikacziyi-dopomagayut-ukrayini-nalagodyty-mizhnarodnu-spivpraczyu-
z-protydyiyi-vorozhij-dezinformacziyi/ (дата звернення: 01.05.2022).

REFERENCES

1. Barovs'ka, A. (2016). *Strategic communications as a mechanism to counter Russian propaganda: NATO's experience* [Stratehichni komunikatsiyi yak mekhanizm protydyiyi rosiys'kiy propahandi: dosvid NATO]. Informatsiyni vyklyky hibrydnoyi viyny: kontent, kanaly, mekhanizmy protydyiyi : analytical report / A. Barovs'ka (Ed.). Kyiv : NISD, 69-81 [in Ukrainian].
2. Bondarenko, S. (2017). *Information direction of political protection of national interests of the state* [Informatsiynyy napryam politychnoho zakhyst'u natsional'nykh interesiv derzhavy]: dissertation for the degree of PhD in Political Science [in Ukrainian].
3. Bogdanov, S. (2019). *Issues of Formation of the BRICS Strategic Narrative* [Problemy formirovaniya strategicheskogo narrativa BRIKS]. *Vestnik mezhdunarodnykh organizatsiy*, 14(2), 173-190 [in Russian].
4. Vermenych, Y. (2013) *Local and regional levels of the national narrative* [Lokal'no-rehional'ni rivni vitchykhnyanoho naratyvu]. *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal*, 5, 4-23 [in Ukrainian].
5. Horbulin, V. (2014). *"Hybrid warfare" as a key tool of Russia's geostrategy of revenge* ["Hibrydna viina" yak kliuchovy instrument rosiiskoi heostrategii revanshu]. *Stratehichni priorityty*, 4 (33), 5-12 [in Ukrainian].
6. Davydyuk, M. (2016). *How Putin's propaganda works* [Yak pratsiuie putinska propahanda]. Kyiv: Smoloskyp [in Ukrainian].
7. *Dynamics of Russian narratives about Ukraine and their export to the Ukrainian media space* (2021) [Dynamika rosiiskykh naratyviv pro Ukrainu ta yikh eksport v ukrainskyi mediaprostir]. URL: <https://drive.google.com/file/d/1S53n--3ZgyPTHanoCLBUq9XuUN4BebtN/view> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].
8. *Discrediting Biden and "Ukraine is to blame for the war". Anti-Western and pro-Russian narratives in Ukrainian online media in 2020-2021* (2021) [Dyskredytatsiia Baidena ta "Ukraina vynna u viini". Antyzakhidni ta prorosiistki naratyvy v ukrainskykh onlain-media u 2020-2021 rokakh]. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/dyskredytatsiya-baidena-ta-ukrayina-vynna-u-vijni-antyzahidni-ta-prorosijski-naratyvy-v-ukrayinskyh-i39592> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].
9. *Doctrine of strategic communications* [Doktryna zi stratehichnykh komunikatsii]. Training and Research Center for Strategic Communications in the field of national security and defense. URL: <https://stratcom.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/Доктрина-зі-стратегічних-комунікацій.pdf> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].

10. Dubov, D. (2016). *Strategic communications: problems of conceptualization and practical implementation* [Stratehichni komunikatsii: problemy kontseptualizatsii ta praktychnoi realizatsii]. *Stratehichni priorytety. Seriia : Polityka*, 4, 9-23 [in Ukrainian].

11. *Communication strategy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine* [Komunikatsiina stratehiia Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy.]. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/communication-strategy.pdf> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].

12. Lebon, H. (2000). *Psychology of peoples and the masses*. [Psykhohohyia narodov y mass]. Minsk : Harvest [in Russian].

13. Makintair, L. (2021). *Post-Truth* [Postpravda]. Kyiv : ArtHuss [in Ukrainian].

14. Plokhii, S. (2013). *What kind of history does modern Ukraine need?* [Yakoi istorii potrebuie suchasna Ukraina?]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 3, 4-12 [in Ukrainian].

15. Pokalchuk, O. (2021). *Burning "granary of Europe": causes, development and consequences of the Russian information war in Ukraine*. [Palaiucha "zhytnytsia Yevropy": prychny, rozvytok ta naslidky rosiiskoi informatsiinoi viiny v Ukraini]. *Stratehichni komunikatsii v umovakh hibrydnoi viiny: pohliad vid volontera do naukovtsia*. Kyiv, 166-189 [in Ukrainian].

16. Pocheptsov, H. *Post-truth as a new stage in the development of civilization*. [Postpravda kak novyy vyток razvytiya tsyvylyzatsyy]. URL: <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/22902/2019-05-19-postpravda-kak-novyy-vitok-razvitya-tsvivilizatsii/> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].

17. Pocheptsov, H. (2017). *From Pokémon to Hybrid Warfare: New Communication Technologies of the 21st Century* [Vid pokemoniv do hibrydnykh viin: novi komunikatyvni tekhnolohii XXI stolittia]. Kyiv : Vydavnychiy dim "Kyievo-Mohylianska akademiia", 257 [in Ukrainian].

18. Pocheptsov, H. *Strategic Communications in the Conditions of Information Confrontation* [Stratehycheskye kommunykatsyy v uslovnyiakh ynformatsionnoho protyvoborstva]. URL: <https://psyfactor.org/psyops/infowar39.htm> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].

19. Pocheptsov, H. (2008). *Strategic communications: strategic communications in politics, business and public administration* [Stratehycheskye kommunykatsyy: stratehycheskye kommunykatsyy v polityke, byznese y hosudarstvennom upravlenyyi]. Kyiv : Alterpres, 216 [in Russian].

20. Snytko, O. (2020). *Strategic narratives in the system of mechanisms for counteracting information influences* [Stratehichni naratyvy u systemi mekhanizmiv protydii informatsiinym vplyvam]. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*, 40, 99-118. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2020.40.99-118> [in Ukrainian].

21. *"Strategic Narrative": to the problem of realization of the essential component of strategic communications in Ukraine* (2016) ["Stratehichnyi naratyv": do problemy realizatsii sutnisnoi skladovoi stratehichnykh komunikatsii v Ukraini"]. Analitychna zapyska. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/stratehichniy-narativ-do-problemi-realizacii-sutnisnoi#:~:text=%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].

22. Yavorska, H. (2021). *Dynamics of narratives (to the problem of cognitive resistance of media space)* [Dynamika naratyviv (do problemy kohnityvnoi opirnosti mediinoho prostoru)]. *Stratehichni komunikatsii v umovakh hibrydnoi viiny: pohliad vid volontera do naukovtsia*. Kyiv, 26-38 [in Ukrainian].

23. *How strategic communications help Ukraine to establish international cooperation in combating hostile disinformation*, (2021). [Yak stratehichni komunikatsii dopomahaiut Ukraini nalahodyty mizhnarodnu spivpratsiu z protydii vorozhii dezinformatsii]. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/12/09/yak-stratehichni-komunikacziyi-dopomagayut-ukrayini-nalagodyty-mizhnarodnu-spivpraczyu-z-protydiyi-vorozhij-dezinformacziyi/> (last access: 01.05.2022) [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 14.04.2022

Дата затвердження редакцією – 02.05.2022